

Mesével mindent el lehet mondani

Méhes György sikereiről, kudarcairól – életéről

Évtizedeken keresztül örvendett nagy népszerűségnek Méhes György Erdélyben, allegorikus ál-meseregényei már akkoriban több tízezer példányszámban keltek el, kultuszkönyvként mutatták a diktatúrában élők vágyát, hogy irodalmi szövegben is visszaköszönjön rájuk a mindenkori zsarnok legyőzésének története.

Színarabjai, melyeket majd minden erdélyi színház műsorára tűzött, tömegeket vonzottak a nézőterekre „Az író dolgozzék, és ne a közönség; ő találja meg azokat a helyzeteket, ő formálja ki azokat a jellemeket, melyek a gondolatot kézzelfoghatóvá teszik. A közérthetőség az író udvariassága – mondta egy valóban udvarias francia író” – és vallja Méhes György, akinek darabjai valóban erre a közérthetőségre alapozva közéletítették színházat és a nézőt egymáshoz – hatalmas sikerrel.

Az erdélyi polgári társadalom jellegzetes vonásait megörökítő regényei a hetvenes évek végétől jelentek meg. A meséken edzett tollú Méhes olvasmányos regényeiben szerelem, siker, pénz és bukás körül forog a történet, az író mélyre ás abban a társadalmi rétegben, melyet vizsgál, megmutatja gyenge pontjait is, azt, ahogyan szétesik.

Magyarországon sorra jelennek meg újra a könyvei: tavalyelőtt a *Gyöngyharmat Palkó* című meseregény aratott nagy sikert, a múlt év őszén megjelent *Kolozsvári milliomosok* több sikerlistán is vezető helyen szerepel (októberben Frankfurtban mutatták be a könyv német fordítását). A *Gina* – mely második az újra kiadott Méhes-regények sorában – a titkolt szerelem szövevényes történetével a gazdaság és a politika működésének a közember számára érthetetlen hajtóerőit mutatja meg. A *Nagy Mesélő* – saját bevallása szerint – mégis legkedvesebb könyve, a *Szikra Ferkó* – Csodálatos történet kicsiknek és nagyoknak – újrakiadásának örvend a legjobban, amely karácsonyra került a könyvesboltokba.

Méhes György a Magyar Írószövetség örökös tagja. 1999 októberében a Magyar Köztársaság Kiskeresztje érdemrend kitüntetésben részesült, 2002. március 15-én Kossuth-díjat kapott. 2005-ben a Bécsi Európa Akadémia az Európa Akadémia Díjjal tisztelgett az író előtt, aki idén, május 14-én tölti be kilencvenedik évét.

– Már elismert újságíró, színikritikus volt 1952-ben Nagy Elek, amikor politikai csatározások keresztüzzébe került, mert nem volt hajlandó beállni az ideológiai zászlóhordozók közé, és nevet kellett változtatnia. Ekkor visszatérve a gyökerekhez egyik anyai őse nevét vette fel. „Nem tagadom, büszke vagyok eleimre, akik a XVIII. század óta, apáról-fiúra szálló örökségképpen, őt nemzedéken át matematikát tanították az egyik kolozsvári kollégiumban” – vallja. A megpróbáltatá-

sok azonban nem törték keresztbe pályáját, sőt, ezután kezdődtek a sikeres évek, a mesék, meseregények sora jelent meg. Hogyan emlékszik vissza erre az időre?

– A névváltoztatást a kommunista íróként ismertté vált Nagy István, az iskolák nélkül, asztalossegédből lett egyetemi rektor és akadémiai levelező tag kényszerítette ki, akit zavart a névrokonság. A román írószövetség büntető bizottságot állított fel, hogy megtárgyalják ügyemet, horthysta katonatiszti és polgá-

ri újságírói múltamat. (A háború alatt a magyar királyi honvédségnél zászlósi rangban teljesítettem határ- szolgálatot, irodai munkát végeztem, és román-német tolmácsa is voltam alakulatomnak.) Szerencsém volt, éppen a tárgyalás idejére érkezett haza egy munkaszolgálatra elhurcolt kiváló versmondó, jó barátom felesége, dr. Becski Irén, aki Török Erzsébet énekesnő papírjaival bujkált a háború alatt. Ő szólt tanúként a védelmemre. Az ítélet szerint nem írhattam többé a saját nevemen. A falon ott volt ősapám, Méhes György képe: gondolkodás nélkül döntöttem: büszke leszek, hogy ükapám nevén írhatok. Másfél év elteltével azt javasolta néhány barátom, hogy használjam újra eredeti nevemet, én azonban makacs voltam, és megmaradtam Méhes Györgynek. Méhes György az írói nevem, és én kitarítottam mellette. Ezen a néven írtam alá meséim, később is minden művem. Csak a matematika maradt ki az életemből, de a fiam és az unokáim életében újra kiemelt helyet kapott.

– A mese mindig a gyermekkor talajából táplálkozik. Ki mesélt Méhes Györgynek gyermekkorában? Mi volt az a meghatározó élmény, amely a „jellegzetesen polgári neveltetésű” fiatalembert az alkotás, az írás útjára vezette?

Érettségi fotó, 1933

– Mesélni én már szülővárosomban, Székelyudvarhelyen elkezdtem, és azóta sem fejeztem be. Az udvarhelyszéki, boldogfalvi nagyanym, aki kilenc gyermeket szült nagyapámnak, az árvátfalvi tanítóknak, nagy mesélő volt. A mese gyönyörűségét tőle és édesanyámtól, Sárkány Ilonától örököltem, és itt, a Székelyföldön gyűjtöttem azokat a mesei elemeket, melyekből később magam is építkeztem. Mikor nagyobb lettem, úgy tízéves, már én meséltem nekik.

Életem utolsó napjaiban sem fogom elfelejteni, mennyire fontos a

mese. Erőt adott, hogy épségben megmaradhassak a nehéz idők alatt is. Egész életemben kötődtem a gyermekekhez, és ők is ragaszkodnak hozzám.

A nagy mesélés ideje azonban a gyermekeimmel együtt köszöntött be az életembe. Emlékszem, a térdemre ültem a kislányomat vagy a fiamat, és mondtam a meséket. Aztán egyszer azt mondja a feleségem, Erzsébet: menj a másik szobába, és írd le a meséidet. Később ő vitte el a kiadóhoz is őket.

– 1954-ben jelent meg az erdélyi gyermekirodalom egyik alapműveként számon tartott, ám a felnőttek körében is nagy közkeveltségre szert tett Gyöngyharmat Palkó és más mesék című kötete. A Gyöngyharmat Palkó a felnőttek olvasatában „a diktatúra parabolája”, a hatalom természetrajzának leírása, a zsarnoksággal való szembeszállás lehetőségeiről szól. Az akkori leszűkített közegben elevenen hatottak ezek az ember-hatalom, zsarnokság-hatalom viszonyát fessegető varázsmesék.

– Már első kiadásukkor nagy népszerűségnek örvendtek, az olvasók merész, politikai meseként fogadták és értelmezték, s igyekeztek

megvenni minél hamarabb őket, még mielőtt kitör a botrány miattuk. Akkoriban tíz-tizenkétezer példányban keltek el, és most nagy örömmre újra feltámadtak. Az illusztrációk egy régi kolozsvári barátom, Arz Helmut német festő munkái: a hajdani kiadást is ő illusztrálta, mostani képei azonban sötétebbek lettek, mint amazok, egészen más hangulatúak. „Azért tudtam ilyen jó képeket festeni, mert nagyon szerettem a szöveget”

Határvadász zászlósként 1943-ban

– mondta nekem nemrégiben, mikor elhozta a rajzokat.

Az idén a *Rapsonné várát* adják ki újra – ez egy boszorkányról szól, aki azt tervezi, hogy elrabolja a székely leányokat. Romániában a diktátor parancsára a székelyföldi leányokat a Regátba akarták vinni. Nemzetközi botrány lett a dologból, úgyhogy mire a könyv megjelent 1958-ban, a zsarnok már lemondott tervéről. A trükk, amit a meseírásnál mindig alkalmaztam, ekkor is bevált: senki nem mert nyíltan felismerni, kiről van szó, így aztán hagyták megjelenni.

Politikai szempontból azonban a legkíméletlenebb talán *A Csúnya Bú története* volt. Olyan zsarnokra emlékeztette az olvasókat, akit ismertek jól, és aki sok szenvedést okozott az életükben. A mesebeli Csúnya Bú mindenkinél okosabbnak, bölcsőbbnek, szebbnek képzelte magát, el is volt bűvölve magától, szemérmetlen talpnyalói pedig

Feleségével és gyermekeivel, 1954

agyondicsérték. Az alázatosnak, engedelmesnek és béketűrőnek hitt nép azonban, amely kegyetlen parancsait sokszor teljesítette, végül mégis fellázadt ellene és megdöntötte hatalmát.

– *Fiatalkorát a Bizalmas jelentés egy fiatalemberről című önéletrajzi ihletésű regénye (1982) tanúsága szerint a háború sötét esztendei határozták meg...*

– A csodálatos gyermekkor után valóban keserű évek következtek. Majdnem valamennyi diáktársamat elhurcolták, és csak alig néhányan kerültek közülük haza. Én talán ügyesebb és szerencsebb voltam náluk. A katonaságnál, mint említettem, irodista voltam, irodistaként védtem a hazát, a frontra

nem kerültem ki. 1944-ben nősültem meg, és mire a nősülési szabadságról visszatértem, alakulatom már kiment a frontra. A katonaság idején is tovább dolgoztam, színikritikákat írtam – többek között – a Keleti Újságnak, amelynek 1939-től 1944-ig voltam munkatársa. A nyilasok próbáltak beszervezni, főszerkesztői állást kínáltak Pesten, nagy fizetést, lakást. Később a kommunistáktól is távol tartottam magam. Pártonkívüli, független és állástalan maradtam.

– *Színikritikusból lett színpadi szerző, mégpedig olyan hatásos, hogy majd minden darabja tömeget vonzott a színházba, kasszasiker lett. Az első, az Oroszlán a kastélyban azonban 1960-ban a kritikusok és a közönség előtt egyaránt megbukott. (Arról szól, hogy a parasztok, akiket bekényszerítettek a térszekbe, ahogy nálunk mondták, a kollektívbe, a földosztáskor kapott földjüket ott is számon tartották, és*

amikor az egykori tulajdonosok hazalátogattak, megvásárolták tőlük – biztos, ami biztos alapon. Ezzel a sajátos jelenséggel a párt is foglalkozott.) A darab bukásának tapasztalatait később tanulságosnak nevezte. Mesélne erről?

– Izgatottan készültünk a bemutatóra. A feleségem már a főpróbán fi-

Feleségével és fiával a Hölgly hermelinben bemutatója előtt, (Nagyvárad, 1970)

gyelmeztetett, de a rendezők, Farkas István, Szabó József és én is úgy éreztük, nagyszerű előadás lesz. Az abszurd komédiát azonban nem fogadta el a közönség. A magasból sírkövek ereszkedtek alá, óriás fejű alakok lézengtek a színpadon, az emberek szinte menekültek ki a teremből.

Azt gondoltam, bármilyen borzalmas is, nem baj, ha egy drámaíró az első darabjával megbukik. Megbukott Molière, Ibsen, Brecht, Miller. Biztattam magam, és fokozatosan visszatért az önbizalmam.

– *A bukás után sikerek sorozata következett, hiszen hamar rátalált arra a hangra, amely meghozta a közönség szeretetét: a magyar irodalomban leginkább a Molnár Ferenc vagy Heltai Jenő által művelt szórakoztató darabokra, a mindennapi életet görbe tükörben bemutató vígjátékokra. A nézőterek megteltek, a kommunista diktatúra zárt világa igényelte az elharapódzó*

korrupció, az elvtárskodás leleplezését. Egyes kritikusok fanyalogtak, a közönség ünnepelte ezeket az előadásokat.

– Valóban egymást követték a sikerek, a legtöbb darabomat nagy szeretettel fogadták. A *33 névtelen levél*, a szocialista viszonyok szatírája 1966-ban került színpadra. Előadásain a közönség tombolt, és majd minden erdélyi színház bemutatta. Az ezt követő *Mi, férfiaknak* 1968-ban talán még ennél is kedvezőbb volt a fogadtatása, és számomra ez volt a döntő. Temesváron mutatták be, majd Marosvásárhelyen parádés szereposztásban játszották, Szatmáron zenés vígjátékként adták elő, de játszották Nagyváradon is. Román, német nyelvű elő-

adások is voltak, több magyarországi színház is műsorára tűzte. Számomra a közönség szeretete volt a döntő. És olyan kritikusok álltak mellém, mint Gálfalvi Zsolt, Oláh Tibor, Szöcs István.

– *A vígjátékokat komolyabb hangvételű drámák, történetfilozófiai problémák parabolisztikus ábrázolásai követték. A közönség ezeket is ugyanolyan lelkesedéssel fogadta?*

– Az emberek megértették és élvezték ezeket a drámákat is. A *Noé bárkája* az 1960-as évek végén született. Közeleg az özönvíz, a hivatalos álláspont azonban ezt tagadja. Hosszú időn át zuhog az eső, az illetékesek, Góg, a diktátor, Magóg, a bürokrata és Demagóg, a főpap és időjós azonban napsütésről beszélnek. Az analógiát mindenki értette. 1970-ben, a romániai nagy árvízi katasztrófa után be is tiltották a darabot. Egyébként Kós Károlynak köszönhetem a legna-

gyobb megbecsülést, ami ért, és a kedvet is, hogy további drámákat írjak. Az ő biztatásának, elismeré-

– Valóban, és az ősszel újra kiadták Magyarországon, én pedig örömmel figyelem, hogy mekkora

ta. Jó kedélyű dolgos asszony volt, a fiai hallgattak rá. Egyikük beleszeretett egy francia lányba, magával hozta Kolozsvárra, és a kis francia nő két hónap alatt a Renner-nagymama kedvence lett, vásárolni is együtt jártak. Összetartó család voltak, és mi szívesen jöttünk össze náluk felnőtt korunkban is beszélgetni, táncolni. Még a gyárba is bejártam annak idején, és megtanultam a bőrcserzés mesterségét. Renner Ervinnel, az utolsó Kolozsváron élő Rennerrel megmaradt a barátságunk, ő mesélte el nekem a család regényes történetét.

Elmúltam nyolcvankilenc éves, de ma is él bennem az egykori Kolozsvár. Mi maradt meg a kincses városból? Soha el nem múló szeretete. Ez az a kincs, melyet örökre megőrzünk.

– *Székeljudvarhely, Kolozsvár után hogyan lett Budapest Méhes György otthona?*

– Erzsébettel, a feleségemmel akkor költözünk ki Budapestre, amikor már mindkét gyermekünk itt lakott, a család így lehetett újra együtt. A feleségemmel ötvenkilenc évig éltünk együtt boldog házasságban. Nagy tragédia volt életemben, amikor két évvel ezelőtt meghalt. Szenvedélyesen szeretett tanítani. Ragyogó személyisége mindenkit lenyűgözött, ellenségei nem voltak, tanítványai csodálták. Nagyszerűen mesélt. Remekül tudott bánni a családdal is, összetartotta, az unokák nagyon szerették. És ő sütötte a világ legjobb mákos pitéjét is. Mikor meghalt, nekiálltam, hogy gyermekkorától kezdve megírjam az életét: másfél esztendőn át semmi mással nem foglalkoztam. Élettörténete *Egyetlenem* címmel fog megjelenni. Azt akarom, hogy nagyon szép könyv legyen, méltó ahhoz a szerelemhez, melyet iránta éreztem.

Farkas Kinga

Hóstatí kofával a kolozsvári piacon

sének köszönhetően írtam meg a sovinizmust kigúnyoló *Barbár komédiát*, majd a bibliai mítoszon alapuló parabolát, a *Jerikót*, ami talán a legkeserűbb drámám. 1983-ban írtam. Emlékszünk erre a reménytelen időszakra. A nyolcvanas évek végén született a *Bizánci capriccio* (címváltozata a *Ti, földi istenek*). Ezt Romániában nem lehetett bemutatni, annyira szembeszökő volt a párhuzam. A kicsempészett kézirat alapján Magyarországon, Budapesten mutatták be. Mire színpadra került, a diktátor meg is bukott.

– *A színpadi szerző sikerét időben is a regények követték. Első felnőtteknek szánt regényét, az Orsolyát 1977-ben adták ki, ezt követte a Bizalmas jelentés egy fiatalemberről című önéletrajzi írás, melyről már beszélünk, majd az érzelmes kisregények, az Emmi és a Gina következtek. A 2001-ben megjelent Méhes-monográfia (Bizalmas jelentés egy életműről) szerzője, Orbán János Dénes az életmű koronájának a Kolozsvári milliomosok című regényt nevezte, amelyet 1997-ben adtak ki először...*

sikere van. A regény – remélem – hűséges képet rajzol az erdélyi nagyipar fejlődéséről. Hősei, a Keller család tagjai (olyan különösnek számító milliomosok, akik munkásaikkal hajnaltól késő estig együtt dolgoztak, megbecsülték őket) valóban éltek: a regényben a bajor származású, Szászrégenből Kolozsvárra települt Renner család történetét dolgoztam fel, a család tagjairól mintáztam a figurákat. A Rennerek nagyszerű szakemberek voltak, tímárok, akik lassan, sok munkával és tudással gazdagodtak meg, és alapították meg kolozsvári bőr- és cipőgyárukat. Szerencsés volt számomra a Renner családdal való megismerkedésem. A szomszéd utcában laktak Kolozsváron, legtöbbször jól ismerem, a fiúk között barátaim voltak, együtt nőtünk fel, együtt játszottunk. A *Kolozsvári milliomosokban* nincs szó nacionalizmusról. Mind a hat Renner-fiú házastársa más-más nemzetiségű volt, és távol tartották magukat mindenféle politikai vonaltól. Magyar, zsidó, francia asszonyokat hoztak, és az egész nagy családot a nagymama kormányoz-